

Keçmiş sovet imperiyasının süqutundan sonra Naxçıvan Muxtar Respublikasının Azərbaycanın əsas hissəsi ilə əlaqələrinin kəsilməsi, quru yolların bağlanması bu diyarın tam blokadaya alınması ilə nəticələnmişdi. Erməni təcavüzünün güclənməsi ilə yanaşı, Azərbaycanın o zamankı rəhbərliyinin muxtar respublikanı siyasi cəhətdən təcrid vəziyyətinə salması da kəskin böhran vəziyyəti yaratmışdı.

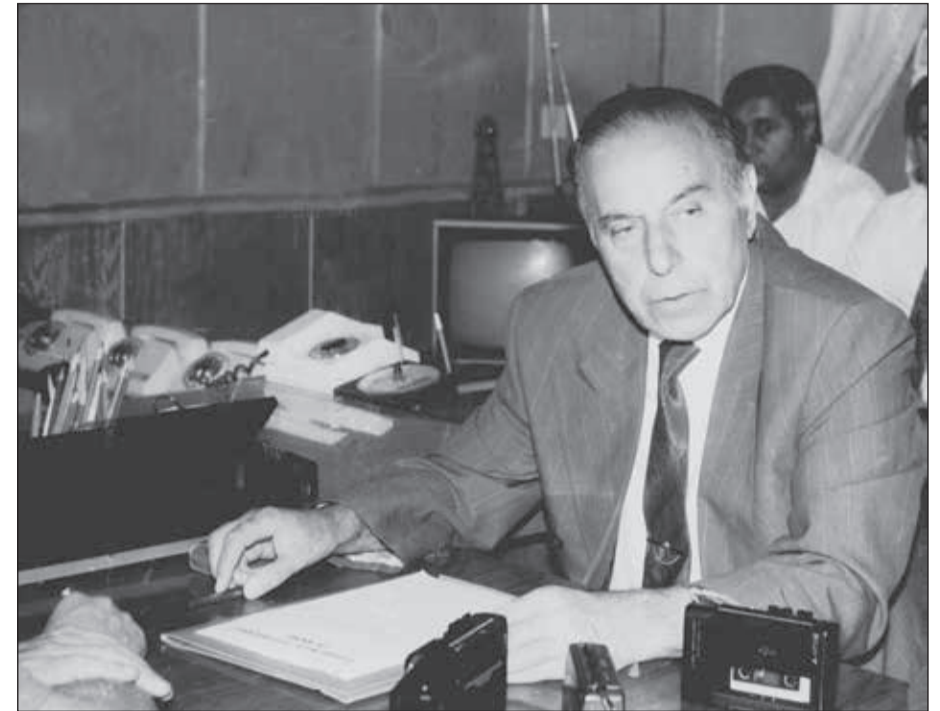
Amma belə bir mürəkkəb şəraitdə Naxçıvana rəhbərlik etməli olan ümummilli lider Heydər Əliyev qonşu Türkiyə və İranla humanitar əlaqələrin qurulmasına nail oldu. Bu dövrdə informasiya blokadası da ciddi təhdidləri ilə qalmaqda idi. Rəsmi mediaya Naxçıvanla bağlı qoyulan qadağalar burada baş verənlərin Azərbaycan ictimaiyyətinə çatdırılmasına imkan verirdi.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin 1990-cı ilin iyul ayında Moskvadan Naxçıvana

etməliydim. Atamın qəbri burada, anamın qəbri Bakıdadır. Onları da ziyarət etməliydim, ya yox?"

Doğma Vətəninə rahatlıq tapmaq niyyəti ilə üz tutan dahi insan daha ciddi burulğanlara düşür, haqsızlıq və şər-böhtanlarla üzleşməli olur. Amma yenə insanların əhatəsindədir, adamlar – təkcə naxçıvanlılar yox, bütün Azərbaycan xalqı ondan xilas yolunu istəyir. Yüz minlərlə insanın kömək ummasına, təbii ki, ümummilli lider olaraq biganə qala bilməzdi.

nı genişləndirməklə yanaşı, məsuliyyətini də hədsiz dərəcədə artırdı. Bu barədə sonralar YAP-ın Culfa rayon təşkilatının təsis konfransında demişdi: "Mən Bakıda Amerikanın, Fransanın, Türkiyənin, İranın, İngiltərənin və Rusiyanın səfirləri ilə görüşdüm. Geniş söhbət etdik. İngiltərənin Moskvadakı səfiri ilə söhbətdə o dedi ki, əgər Amerika Naxçıvana yardım edirsə, biz də Naxçıvana kömək etmək istəyirik. Səfir dedi ki, Siz çox ağır vəziyyətdə yaşayırsınız. Fransanın səfiri ilə söhbət zamanı o dedi ki, biz də Naxçıvana köməklik edəcəyik. Mən öz növbəmdə çatdırdım ki, əgər Ermənistanın blokadada olmasından danışırınsınızsa, Naxçıvan ondan da pis vəziyyətdədir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı qərar qəbul etmişdir ki, Ermənistanı köməklik göstərsin. Əgər əsas səbəb

Heydər Əliyevin Naxçıvana rəhbərliyi tarixi rəşadət nümunəsidir

qayıdışı, siyasi fəaliyyətini davam etdirməsi Azərbaycandan ayrı salınmış muxtar respublikanı siyasi oyunlardan, erməni işğalından, muxtariyyətini isə ləğv olunmaq təhlükəsindən xilas etdi. Prezident İlham Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasının 90 illiyinə həsr olunmuş tənənəli mərasimdəki nitqində həmin tarixi proseslərin mühüm nəticələrini ümumiləşmiş şəkildə belə ifadə etmişdi: "Məhz 1990-cı illərin əvvəllərində Naxçıvanın taleyi həll edilirdi. Əgər o illərdə Heydər Əliyev Naxçıvanda olmasaydı və naxçıvanlılar ulu öndərin ətrafında sıx birləşməsəydilər, Naxçıvanın taleyi çox ağır ola bilərdi".

Ulu öndər Heydər Əliyevin Naxçıvan dövrü siyasi fəaliyyətinin mətbuatda işıqlandırılması gedişini 2 hissəyə bölmək olar: böyük siyasətçinin Naxçıvana dönüşünün ilkin mərhələsi – 22 iyul 1990-cı ildən muxtar respublikanın Ali Məclisinə sədr seçildiyi 3 sentyabr 1991-ci ilə qədər; Naxçıvana rəhbərliyə başlamasından Bakıya siyasi hakimiyyətə dəvət edilməsinədək olan müddət.

Naxçıvana qayıdışının ilk günlərində ulu öndər "Şərq qapısı" qəzeti müxbirinin "Gəlişinizin əsas məqsədi?" sualını belə cavablandırmışdı:

– Əvvəla, mən beş ildir ki, Azərbaycanda olmamışam. Axı Vətən çəkir, get-gedə daha çox çəkir. İkinci, mənim evimdə oturduğum böyük bacım bir neçə il əvvəl vəfat edib. O vaxt mən xəstəxanada olduğumdan bunu mənə bildirməyiblər. Son vaxtlarda bildiriblər. Mən onun xatirəsini yad

Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri seçilməyi ilə əlaqədar "Şərq qapısı" qəzetinin 6 sentyabr 1991-ci il tarixli sayında dərc edilmiş bəyanatında bu addımın obyektiv və zəruri səbəblərini açıqlanırdı: "Mənim razılığım olmadan, mən bunu qətiyyətlə deyirəm və bunu hamı bilməlidir, mənə Naxçıvan MR Ali Məclisinə sədr seçildilər. Sədr seçildəndən sonra da mən sədrlik etməkdən imtina etdim. Dünən sessiya keçirilərkən binanın qarşısına minlərlə Naxçıvan əhalisi (təkcə şəhərdən yox, rayonlardan, kəndlərdən gələnlər) kənardan sessiyaya təsir göstərir və tələb edirdilər ki, Heydər Əliyev seçilsin. Onların təzyiqinin qarşısında dura bilməzdim.

Xalqın bu əhvali-ruhiyyəsinə, tələblərinə, sonra sessiyadakı çıxışları nəzərə alaraq bütün məsələləri götür-qoy etdim. Yaşın etdim ki, mən öz prinsiplərimə sadıq qalaraq eyni zamanda indi Azərbaycanın, Naxçıvanın belə vəziyyətində, çətin günündə, dövründə mənim üzərimə nəinki deputatların, binanın qarşısında, ətrafına toplaşan naxçıvanlıların qoyduqları vəzifənin ifasından geri çəkilsəm, bu, xalqın ağır günündə qaçmaq deməkdir. Ona görə belə bir ziddiyyətli vəziyyətdəyəm və bu vəziyyətdə də qalırım. Ancaq eyni zamanda mən öz tələyimi xalqa tapşırıram və xalqın iradəsinə, yaqın ki, indi bu müddətdə, bu çətin dövrdə yerinə yetirməliyəm".

Bu dövrdən Heydər Əliyevin Naxçıvan Ali Məclisinin sədri kimi ciddi bir statusun daşıyıcısı olması, onun siyasi imkanları

blokada şəraitində, deməli Naxçıvana da köməklik göstərilməlidir. Bill Klinton belə qərar qəbul edib ki, Naxçıvana yardım olunsun. Bunun siyasi əhəmiyyəti çox böyükdür".

Xarici qüvvələrin təcavüz və fitnəkarlıqları azalmadığı kimi, Azərbaycanın daxilində də hakimiyyət uğrunda gedən mübarizə davam edirdi. Bunlar on birinci çağırış Azərbaycan Ali Sovetinin birinci sessiyasında açıq şəkildə hiss olundu. "Aydınlıq" və "Vətən səsi" qəzetləri deputat Heydər Əliyevin sessiyadakı çıxışının tam mətnini yaymaqla, xalqın böyük siyasətçiyə olan inamını cavablandırdı. Ali Sovetin 7 mart 1991-ci il sessiyasında çıxış edən Heydər Əliyev SSRİ-nin qorunub saxlanması barədə referendumun əleyhinə səs verməklə, o zamankı iqtidarın düzgün yolda olmadığını göstərdi. "Səs" qəzetinin 15 mart tarixli sayında dərc edilmiş bu çıxış Azərbaycanın siyasi həyatında müstəqilliyə doğru atılan addımın nümunəsi idi.

Heydər Əliyevin təklifi ilə Naxçıvan MR Ali Məclisində ümumittifaq referendumunda Naxçıvan MR-in iştirak etməməsi barədə qərarın qəbulu hakimiyyət – Naxçıvan münasibətlərini daha da kəskinləşdirdi. Bu siyasi gərginlik 1991-ci ilin bütün siyasi hadisələrində özünü göstərmiş, dövrün mətbuat orqanlarında ciddi polemikalara yol açmışdır. Hətta Moskvada "avqust qi-yamının" baş verməsi və onun Azərbaycan hakimiyyəti tərəfindən dəstəklənməsi Naxçıvanda ciddi rezonans yaratmışdı.

Naxçıvan MR Ali Məclisinin fəvqəladə

sessiyası Dövlət Fəvqəladə Vəziyyət Komitəsinə mənfi münasibət bildirməklə, onu dəstəkləyən yerli partiya və sovet orqanlarını ləğv etmişdi. Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin növbədənəkar sessiyasında (29 avqust 1991-ci il) "Respublikada siyasi vəziyyət haqqında" məsələnin müzakirəsi zamanı çıxışa görə siyasi təqibə məruz qalmış Heydər Əliyev 1993-cü il iyun ayının 13-dək Ali Sovetin sessiyalarında və parlamentin iclaslarında iştirak etməmişdir.

Heydər Əliyevin bu dövrdəki fəaliyyəti Naxçıvanın gələcək taleyi və inkişafı ilə bağlı idi. Həmin dövrdə Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatındakı hakimiyyət qarşılıqlı, ölkənin və xalqın çətin vəziyyəti, bu yöndə yolların axtarılması onu düşündürən ümdə vəzifələrdən idi. Heydər Əliyev Türkiyənin "Milliyyət" və "Hürriyyət", Amerikanın "Vaşinqton post" qəzetlərinin müxbirləri ilə görüşündə Naxçıvanın Azərbaycanın tərkib hissəsi olduğunu təkidlə vurğulamışdı. Ulu öndər Türkiyənin "Samanyolu" telekanalına müsahibəsində bildirmişdi: "Naxçıvan Azərbaycanın ayrılmaz bir hissəsidir, muxtar respublikadır. Naxçıvanın xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, vaxtilə Azərbaycana qarşı ədalətsizlik edilib və Zəngəzur diyarının Ermənistanı verilmişliyi ilə əlaqədar Naxçıvan Azərbaycanın əsas torpağından ərazi nöqtəyi-nəzərindən ayrı düşübüdü".

O zaman Türkiyə və İran dövlətləri ilə diplomatik münasibətlərin qurulmasında uğurlu addımlar atılsa da, həllini gözləyən ciddi çətinliklər qalmaqda idi. Informasiya blokadası daha ciddi fəsadları ilə gündəmdə idi. 1992-ci ilin 7 iyununda "Real" informasiya agentliyinin fəaliyyətə başlaması informasiya blokadasının yarılması üçün atılan yeni bir addım oldu. "Azərbaycan" nəşriyyatında "Real" informasiya agentliyinin hazırladığı "Naxçıvan yaşayır, döyüşür" foto-albomunun bir neçə dildə nəşr edilərək, kütləvi yayımlanması Naxçıvan realılıqlarının az da olsa ictimaiyyətə çatdırılmasında mühüm rol oynadı.

Bundan dörd ay sonra Bakıda "Naxçıvan" həftəlik ictimai-siyasi qəzetinin nəşrə başlaması ictimaiyyətin böyük marağına səbəb oldu, eyni zamanda, Naxçıvanda baş verənlərin cəmiyyətə çatdırılmasında mühüm rol oynadı. Gərgin mübarizə və blokada şəraitində yaşayan Naxçıvan həqiqətlərinin cəmiyyətə çatdırılmasında xüsusi yeri olan qəzetə Heydər Əliyevin fəaliyyətinə başlaması münasibəti ilə təbrik məktubu göndərmişdi.

Bu dövrdə Azərbaycan ziyalılarının – sonralar "91-lər" in müraciəti adlanan çağırışı mətbuatda dərc olundu. Buna cavab olaraq Heydər Əliyevin Azərbaycan ziyalılarına ünvanlanmış "Yeni, Müstəqil Azərbaycan uğrunda" sərəlvhəli məktubunun mətbuatda dərci ciddi sensasiya yaratmaqla, Heydər Əliyev ideyalarının möhtəşəmliyini bir daha ortaya qoydu.

Bu zaman AXC Naxçıvan və Ordubad şöbələrinin Naxçıvanda dövlət çevrilişinə cəhd göstərməsi mətbuatın gündəmini zəbt etdi. Yerli və xarici jurnalistlər üçün 1992-ci ilin 27 oktyabrında mətbuat konfransı keçirən Heydər Əliyev bu dəfə də müdrik siyasəti ilə Naxçıvanda sakitliyə nail oldu.

Bir gün sonra Naxçıvan Televiziyası ilə xalqa müraciət edən Heydər Əliyev əhalini şayiələrə uymamağa, yaranmış gərginliyi aradan qaldırmaq üçün sabitliyi gözləməyə çağırırdı. Eyni zamanda, həmin gün "Naxçıvan" qəzeti onun "İnsan xalq üçün yaşayanda xoşbəxt olur" sərəlvhəli müsahibəsini dərc etdi. Bu qayğılı və gərgin dövr həm də YAP təşkilat komitəsinin yığıncağının və təsis konfransının keçirildiyi, eləcə də Heydər Əliyevin açıq səsvermə yolu ilə partiyanın sədri seçildiyi günlərə təsadüf edir.

Bu dövr Azərbaycan cəmiyyətinin bütün sahələrində olduğu kimi, mətbuatın inkişafında yeni mərhələ olmuş, söz və mətbuat azadlığını həyatı reallığa çevirmişdir. Bu da Azərbaycan mətbuatının peşəkar və demokratik şəraitdə inkişafına şərait yaratmış, milli mətbuatı kaosdan və anarxiyadan qurtarmışdır.

1993-cü ilin yayından başlayaraq Naxçıvanda 3 illik xilaskarlıq missiyasını müstəqil Azərbaycan dövlətinə rəhbərliyi qəbul etməklə davam etdirən ümummilli lider Heydər Əliyev mətbuatın da azad fəaliyyətinə geniş imkan yaratmış, onun inkişafını əngəlləyən bütün amillərin aradan qaldırılmasının qanunvericilik bazasında həllinə nail olmuşdur. Bundan sonra kütləvi informasiya vasitələrinin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi üçün silsilə tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin senzuranı aradan qaldırması mətbuatın inkişafında yeni bir mərhələ oldu. 1998-ci il 6 avqust tarixində "Azərbaycan Respublikasında söz, fikir və məlumat azadlığının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında" verilən fərman mətbuatı senzuradan azad etməklə yanaşı, onun inkişafını və cəmiyyət həyatındakı rolunu artırdı.

Böyük siyasətçi və qüdrətli dövlət xadimi Heydər Əliyev xalqa rəhbərlikdə mətbuatın gücünü yüksək qiymətləndirməklə, onun imkanlarından da səmərəli istifadəni məhərdə bacarmış və siyasi fəaliyyətinin bütün dövrlərində bunu özünün həyat prinsipi kimi qəbul etmişdir.

Ulu öndər Naxçıvanda siyasi təcrid şəraitində media ilə qurduğu əlaqələrin təsirliliyi və yaratdığı gerçəklik bunu bir daha sübut edir. Bütövlükdə, Heydər Əliyevin ən çətin durumda Naxçıvana rəhbərliyi, onu işğaldan və fəlakətdən xilas etməsi tarixi rəşadət nümunəsidir.